

Tür: Kitap İncelemesi

Kabul Tarihi: 10 Temmuz 2023

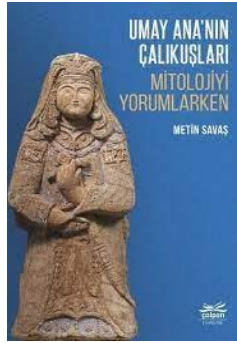
Gönderim Tarihi: 19 Haziran 2023

Yayımlanma Tarihi: 26.12.2023

Atıf Künyesi: Keskin, Kadriye (2023), “Umay Ana’nın Çalikuşları Mitolojii Yorumlarken”, **International Journal of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 4, S. 2, s. 101.110.

“UMAY ANA’NIN ÇALIKUŞLARI MİTOLOJİYİ YORUMLARKEN”¹

Kadriye KESKİN²

10.54566/turas.1316159

1965 Balıkesir doğumlu olan Metin Savaş, yazarlık hayatına yirmili yaşlarında Türk Edebiyatı, Dergâh, Kardeş Kalemler, Kurgan Edebiyat gibi çeşitli dergilerde yayımlanan öyküleri ile adım atar. Zemheri Kuyusu adlı romanıyla 2005’te TYB Roman Ödülü alır.

¹Metin Savaş, Umay Ana’nın Çalikuşları Mitolojii Yorumlarken, Çolpan Kitap, Ankara, 2022, 180 s. ISBN:978-605-74233-7-5

²Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, YTE Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, kadriyeeskin435@gmail.com, ORCID 0000-0002-2677-1511

2012’de Erlik adlı romanıyla da ESKADER Roman Armağanı alır. Metin Savaş’ın muhtelif romanları (Efendi Dayının Kozalakları, Melengicin Gölgesinde, Kargalar Derneği, Baykuşlar Geceleyn Öter, Kıvılcım, Çarşamba Karısı Cinayetleri, Vatandaşlık Ofisi vd.), Yeşil Çeşme adlı uzun öyküsü, denemesi (Kırmızı Yazılar) ve çözümlenmeleri (Sevda Gibi Bir Gizli Emel) de bulunmaktadır.

Bu çalışmada Metin Savaş’ın Umay Ana’nın Çalığışları Mitolojiyi Yorumlarken adlı kitabı incelenmiştir

Umay Ana’nın Çalığışları Mitolojiyi Yorumlarken kitap çalışması, başlığından itibaren bir yorumlama mahiyeti taşıdığını bildirir niteliktedir. Nitekim giriş kısmında yazar, okura elinde tuttuğu kitabın yorum içerdiğini peşinen haber vermektedir.

Mitoslar Rüya mıdır Yoksa Gerçeklik mi?, Mitleri Doğuran Gerilim, İlkel İnsandan Modern İnsana Duyguların Değişmezliği, Mitosların Gündelik Hayatımızdaki İzleri, Ateş Kültü, Ateşi Çalmak Bir Direniştir, Mitoslardan Gerçekliğe “Ocak” Kavramının Düşündürdükleri, İplik: Hayat-Ölüm ve Düzen- Düzensizlik, Taşlar ve Takılar, Mitik Pencereden Anne, Dişi Kurt Olarak Ev, Toprak, Su ve Yeryüzü Ana: Türk Mitolojisindeki Tanrıça Umay Ana, İkiz Düşmanlar Motifi, Kara Büyü: Korkunç Tanrılardan Zalim Devlet Başkanlarına, Totemlere Bir Bakış, Deli Dumrul ve Onun Kozmik Köprüsü, Tasvir Yasağının Arkaik Kökenleri, Var Olmayan Şey Hayal Edilemez, Geçmiş Zamanların Damgası I-II, Korkularımız ve Seçilmişlik İnancı, Aynı Çanaktaki Külleri Eşelemek: Sanatın ve Mitlerin Varlık Alanı, Yeraltı ve Karanlıklar Kralı, Akvaryumun İçindeki İnsanlar ve Akvaryumun Dışındaki Tanrılar, Doğa, İnsan, Bilim Adamı, Bakışı ve Varlık Alanımız, Bitirirken şeklindeki alt başlıkların ışığında Türkiye’de yazılan pek çok mitoloji kitabının bilgi verme amacı taşıdığını söyleyen Metin Savaş, romancı kimliğinden sıyrılmadan mitolojiyi romancı bakış açısıyla yorumlama çabasında olduğunu peşinen okuruna duyurmaktadır. Esas gayesinin bilgi aktarmaktan ziyade mitolojinin mahiyetini kavramak ve çözümlenmek olduğunun altını çizer.

Yirmi beş (25) alt başlık taşıyan eserde ‘giriş’ kısmı, her bir başlığa açılan büyük bir kapı hüviyeti taşıdığı için burada üzerine eğilinen konular büyük önem arz etmektedir. Mitoloji üzerine düşünmenin ve konuşmanın önemine binaen atalarımız hakkında konuştuklarımızın aslında kendi hakkımızda konuşmak olduğunun altını çizen yazar, insanlık özelinde konuyu ele alır: “Binlerce yıl önceki atalarımız hakkında söylediklerimiz şimdiki insanlar olarak kendimiz hakkında konuşmaktır” (Savaş, 2022: 8). Mitolojinin kökeninin doğa güçleri ve içgüdüleriyle baş etmek zorunda olan insanın acizliğinde yattığını belirtirken, mitlerin ferdi değil cemiyet tasavvurunda yer aldığı kanaatindedir. Hilmi Ziya Ülken’in ‘düzenli devreler hâlinde meydana gelmeyen olgular’ diye tanımladığı durumların ilkel insanlarca akıldışı saiklerle açıklandığı görüşünden

hareketle yazar, mitolojinin tam da bu noktada konumlandığına işaret eder. (Savaş, 2022: 13)

Mitoslar Rüya mıdır Yoksa Gerçeklik mi? bölümünde mitosların uyanıkken görülen rüyalar olduğu, yağ törenlerinin kalıntılarının günümüzde lokma ve helva dağıtımı şeklinde yaşatıldığı yani mitosların arkaik toplumlardaki kolektif gerçekliği yansıttığı ele alınır. Mitin şekil değişirse de modern toplumlarda varlığını sürdürdüğü çeşitli örnekler üzerinden açıklanır. Şamanların hastalanan insanların içine “kötü ruh” girdiği düşüncesi doğrultusunda başlangıç zamanına dönmesi, modern tıp dünyasında anne karnındaki ceninin muhtemel hastalıklarını tedavi etme girişimiyle benzerlik taşır. İkisi de bir nevi başlangıca dönerek sağaltma yöntemidir. Halk anlatılarında sıkça başvurulmuş elma motifi, kadın ve erkek bağlamında ilk hücrenin ikiye bölündüğü kuramını da akla getirebilir. Açıklamalar neticesinde varılan sonuç; mitosların kısmen düşe kısmen de hakikate yaslandığıdır.

Mitleri Doğuran Gerilim’de ise insan doğasının ve tabiatın tezatlardan teşekkül ettiği üzerinde durulur. İşte bu dualite mitleri de doğuran bir unsurdur. Ölümlü bir varlık olan insanın kendini Tanrı’nın yanında konumlandırma çabası, ölümsüzlük arzusunun bir yansımasıdır. Tezat sadece insan, varlık alanını sorgularken ortaya çıkmaz; doğaya meydan okuduğunda da kendini hissettirir. Hayatın yanı başında ölüm vardır. Yeryüzü yaşamı simgelerken, yeraltı ölümle özdeşleşmiştir. İnsanın hayata tutunma çabası ve ölüme direniş güdüsü, gerilimin esas belirleyeni olarak mitlerin genişlemesinde etkin rol oynamıştır.

İlkel İnsandan Modern İnsana Duyguların Değişmezliği’nde insanın ilkel dönemde bile yaratılış gereği aynı kodları taşıdığına insan doğasının değişmez olduğuna temas edilir. Mitolojideki tanrılar ve tanrıçaların başlangıçta nüfus sahibi kişilerken zamanla belleklere kutsal varlıklar olarak kazındığı mitlerin teşekkülünde bu nüfus sahibi kişilerin başından geçen olayların iz bıraktığı ileri sürülür.

Mitosların Gündelik Hayatımızdaki İzleri bahsinde mitosların yaşam deneyimlerinden doğan kurgular olduğunu belirten yazar, ilkel dönemde hastanın tedavi edilebilmesi için yeniden doğması gerektiğini günümüzde de psikolojik tedavide çocukluğa inmenin temelde aynı şeyi karşıladığını söyler. İkisi de kozmik zamanın dışına çıkmaktır. Bir başka örnek Umay Ana’nın Toprak Ana’yı temsil etmesidir, bunun izlerini Kemal Tahir’in Devlet Ana ve Cengiz Aytmatov’un Toprak Ana romanlarında görmek mümkündür. Mitoslar deyimlerde de yaşamını idame ettirmektedir. Karmaşa manasına gelen “kazan kaynamak” deyimini kozmik kazanının kaotik durumuna da göndermedir. Mitosların gündelik hayatımızdaki izlerine bir başka örnek de vatanın kutsiyeti ve vatan için can verenin şehitlik mertebesine erişeceği inancıdır. Vatana kutsallık atfedilmesinde üzerinde tekrar dirilerek insanı sonsuzluğa kavuşturacağı inancı etkilidir. Bunun için bir bedel

ödeme söz konusudur, kurban ritüellerinin temelinde de bu olgu yatar. Yine erişme, yenilenme veya arınma için dini anlatılarda ve destanlarda inzivaya çekilme söz konusudur. Oğuz Kağan'ın ormana, Hz. Muhammed'in mağaraya, Buda'nın ağaç dibine çekilmesi gölgeye (atalar mağarası) dönüştür. Yazarların ve akademisyenlerin eserlerini kaleme alırken dingin yerlere çekilmesi de gölgeye dönüşü simgeler.

Ateş Kültü bahsinde ateşin niçin kutsal olduğu sorgulanır. Efsanelerde ateşin gökten geldiğine (yıldırımlar sayesinde) dair bilgiler vardır. Ateş, insanı ısıtan, doyuran bir işlev üstlenirken yakıcı olmasından ötürü ürkütücüdür, dolayısıyla karşıt işlevlidir. James Frazer'in insanlık tarihinde ateşle ilgili üç dönemine dikkat çekilen bölümde ateş olmayan dönemde insan zihninin ateşe aşına olmadığı ve cennetin ateşin yurdu olmadığı bilgisi verilir. Ateşin kullanıldığı dönemde insan ateşi yakma bilgisine sahip değildir. Bu sebepten ateşi söndürmeme gayreti içindedir. Ateş yakılan dönemdeyse insanlar ateşi harlamayı, beslemeyi ve yeniden yakmayı öğrenmişlerdir. (Savaş: 2022: 46) Ateş ve gökyüzü arasında bir ilinti kurulması ateşin kutsal olarak algılanmasında önemli rol oynamıştır. Mesela Uygurların yıldırım düşen yerlere koyun kurban edip gömmesi bereket kültürü kapsamında değerlendirilebilir. Türklerin kutlu hanedan ailelerindeki en küçük oğlana Od-Tigin ismini vermeleri de ocağın yani evin koruyucusu ve sürdürücüsü bağlamında düşünüldüğünde ateşin önemini ortaya koyar. Ateşin karşıt işlevli anlamının dile de sirayet etmesi, "ocağın sönmesin"i bir alkış (dua), "ateşlere gelesin"i bir kargış (beddua) örneklerinde görülebilir. Ateşin hem ölümün hem dirimin kaynağı olduğu belirtilir. "Ateşi ateşle söndürmek, ateşten gömlek giymek, ateşin bacayı sarması, ateş püskürmek, ateşlenmek..." gibi pek çok kullanımın da dilde yer aldığına değinilir. Ateşin tüm bunların yanı sıra arındırıcı, temizleyici ve tedavi edici bir fonksiyonu da vardır. Ateş külüyle hâlâ temizlik yapılan bölgelerin de olduğuna dikkat çekilir. Varılan sonuç, ateşin doğaüstü bir yardımcı olduğudur.

Ateşi Çalmak Bir Direniştir başlığından da anlaşılacağı üzere Hephaistos'tan ateşi çalan ve cezalandırılan Prometheus'a bir göndermeyi içerir. Ateşin mitolojik anlatıda sembolik olarak ışığı, aydınlığı, akli simgelediğini ve zalimlere karşı bir isyan meşalesi niteliğinde olduğu ele alınan bölümde Türklerin Ergenekon'dan çıkışlarında demiri ateşle erittikleri de hatırlatılır.

Mitoslardan Gerçekliğe "Ocak" Kavramının Düşündürdükleri bahsinde ocağın aslında yuva ve beşik olduğu üzerinde durulur. Bu minvalde anne rahminin de bir ocak olarak tasavvur edilebilmesi mümkündür. Fuzuli Bayat'ın kadın\ocak\ateş ilişkisine dair açıklamaları ele alınır. İlk şamanın ateşi koruyan kadın olması ve şamanlık kurumunun ateş etrafında yapılan ayinlerden doğuşu bu yüzden de kadın şamanların udagan-odgan diye adlandırıldıkları bilgisi verilir. (Savaş, 2022: 62) Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Türk Ocakları'nı tanıtırken "Ocağımız mitolojinin tapınaklarından biridir" sözü, Türk kültür

kodlarındaki bir gerçekliğin yansımasıdır. Yeniçeri Ocakları, Deliler Ocağı, Alevi Türklerdeki ocaklar ve nihayetinde Türk Ocakları evin mukaddes alanı ocaktan mülhem mitolojinin kutsal alanına bir göndermedir. (Savaş, 2022: 60)

İplik: Hayat-Ölüm ve Düzen- Düzensizlik bölümünde ipin taşıdığı pek çok sembolik anlama dikkat çekilmiştir. İpliğin hayat ağacıyla, hayat ağacının dallarıyla, kuş yuvasındaki çalı çırpıyla ve Büyük Ana ile ilintisine odaklanılmıştır. Ceninin anneye göbek kordonuyla bağlanması düşünüldüğünde ip, hayatı temsil eder. Hayat ağacına bağlanan çaputlar, gelinin beline takılan kırmızı kuşak nihayetinde birer iptir. Kültürel bellekte ip, pek çok kullanımda kendini gösterir: İpini sıkı tutmak, ip gibi dizilmek, ipsiz sapsız, ipe gitmek, ipi boylamak, ipini çekmek, ipe un sermek, ipe çekmek, ipini koparmak, ipliğini pazara çıkarmak vs. İp, hem yaşamı çağrıştıran kordonun hem de darağacındaki yağlı urganın sembolüdür. Dirim ve ölüm arasında çift değerlilik ilkesinin ipin sembolik anlamıyla ilintili olduğu vurgulanmıştır.

Taşlar ve Takılar ve bölümünde Mircea Eliade'nin taşların kutsal olduğu ve başka alemlerin enerjisini barındırdığı düşüncesine göndermede bulunulur. Kaya sert ve dayanıklı yapısıyla insanın geçici ve kırılabilir yapısının zıddını simgeler. İlkel insanlar, taşları varlığın mutlak şekli olarak algıladığı için taşların kutsal bir enerji yaydığına inanmışlar ve taşlara tapmışlardır. Mezar taşı, ölüme karşı yaşamı barındıran bir unsurdur, çünkü ruhun taşa yerleştiği düşünülür. (Eliade, 2003: 222-224) Bu noktada taşların dirim ve ölümü yani çift değerlilik ilkesini temsil ettiği görülür. Çift değerliliğin taşlar bağlamında dile yansıması pek çok deyimde görülür; taş yürekli, taş kesilmek, taş koymak, taşı gediğine koymak, başımıza taş yağacak... Uygur efsanesindeki kutsallık atfedilen 'yada' taşına da hatırlatmada bulunulur. Madeni obje ve taşların hayat enerjisi taşıdığına delil olarak askerlerin boyunlarındaki künye sayesinde şehit düştüklerinde kimlik tespiti yapıp mezar taşına isimlerinin yazdırılabileceği böylelikle ruhun taşa yerleşme imkânı bulacağı yorumlaması da oldukça ilgi çekicidir.

Mitik Pencereden Anne ise anneliğin mitolojik kökenlerinin sorgulandığı bölümdür. Bütün mitolojilerde annenin tanrıça ve tabiatla özdeşleştiği görülür. Yakutların Er Sogotoh destanında annesini arayan Er Sogotoh, Kübey Hatun'u hayat ağacına sorduğunda ağacın kendisinin Kübey Hatun olduğunu öğrenir. Aslında kahraman burada kozmik anne fikrine de ulaşmıştır. Doğa, ağaç ve anne üçgeninde bakıldığında annenin doğurganlığı; hayat ağacı ve tabiatın verimliliğiyle birleşmiştir. Kozmik anne fikri, ana tanrıçadan mülhemdir. Havva da bu doğrultuda kozmik anneyi yansıtmaktadır. Çadırı ayakta tutan orta direk başlangıçta anneyi temsil eden bir unsurdur. Sembolik olarak bakıldığında "...direk, hayat ağacının gölgesidir, hayat ağacı ise dışıdır." (Savaş, 2022: 81) Ağaç kovuklarının anne rahmiyle ilişkilendirilmesi, yine aynı doğrultudadır.

Dişi Kurt Olarak Ev bölümünde insanın hem sığınağı hem de varlığını en doğal olarak ifade edebildiği alan olarak evin bir kâinat hükmünü taşıdığı öne sürülür. Evin dişi olduğunun ve mikro bir vatan olduğunun altı çizilir, evin aydınlıkla eşleştiği ve anneye özdeşleştiği belirtilir. Evin tanımı da “Kaosun orta yerindeki kozmostur ev” (Savaş, 2022: 86) şeklinde verilir. Türk kavminin Ergenekon’a sığınması, burada çoğalıp büyümesi ve dış dünyaya hazırlanması Türklük evreni bağlamında evin minyatür Ergenekon olarak görülebileceği düşüncesi ileri sürülür.

Toprak, Su ve Yeryüzü Ana: Türk Mitolojisindeki Tanrıça Umay Ana bölümünde Umay Ana’nın bir tanrıça olarak hayat vermesine değinilir. Her toplumun mitolojisinde bir ana tanrıçanın var olduğu ve bu kültün Doğa Ana ile bağlantısına değinilir. Umay Ana’nın kozmik kazanını karıştırıp insanları dünyaya getirmesine işarette bulunan yazar, kozmik kazan fikrinin Türklerin demirciliğinden doğduğu görüşündedir. Umay Ana’nın kozmik kazanı ana rahmiyle de eşdeğer bir görev üstlenmektedir. Umay Ana’nın olumlu ve olumsuz iki türevinin (Çömce Gelin ve Albastı) de günümüzde yaşadığı belirtilir.

İkiz Düşmanlar Motifi başlığını taşıyan bölümde insandaki korkunun cisimleşmiş hâli olmaları bakımından canavarların birer gölge olduğuna temas edilmiştir. Örnek olarak Tepegöz’ün aslında Sarı Çoban’ın öbür yüzü olduğu verilmiştir. Yine Dede Korkut Hikâyeleri’nin 13. boyunda Salur Kazan’ın yedi başlı ejderhayı öldürdükten sonra derisinden kendisine elbise biçirmesi ejder kılığına girdiğinin göstergesi şeklinde yorumlanmaktadır. Canavarların insanlardaki korkuların cisimleşmiş bir tezahürü olduğundan yola çıkılan bölümde canavarların gölge-varlık mahiyeti taşıdığı nitelik insanı yansıtan birer ayna olarak tasavvur edilebileceği vurgulanmıştır.

Kara Büyü: Korkunç Tanrılardan Zalim Devlet Başkanlarına bahsinde de ilginç bir konuya değinilmiştir. Korkunç tanrıdan kasıt, savaşmadan iktidara sahip olma manasını taşır. Bu da töreyi çiğneyip meşru olanın dışına çıkmakla mümkündür. Korkunç tanrıların bağlayıcı olduğuna bağlayıcılığı sağlamada maskelemenin, hilenin, kandırmanın başat rol aldığına temas edilir. Firavun ve büyücüleri bu hususta misal olarak verilmiştir. Oğuz toplumunda Korkut Ata ise töreyi korur, düğümleri çözer, hakkaniyetli ve meşrudur.

Totemlere Bir Bakış bölümünde ise totemin ne olduğuna dair detaylı bilgi verilmiştir. Totemin bir klanın atası ve koruyucusu olduğunu söyleyen yazar, totemlere niçin ihtiyaç duyulduğu noktasında açıklamalar yapar. Buna göre totemik semboller insanın hayat yolculuğunda ilerlemesini sağlayan ideolojik bir işlev yüklenir. Toplumsal hayattaki kurallar bireyi nasıl yönlendirip kontrol etme işlevine sahipse totem de klan üyeleri için aynısını yapar: “Totem klanı yönlendirir. Totem klana sınırlar çizer. Totem klana topluluk hissi ve topluca yaşama gücü verir. Klanın üyeleri arasındaki varlığı koruyup pekiştirir. Ama hâliyle totem başka totemlere sahip klanların ötekileştirilmesine de yol açar” (Savaş, 2022: 118). Avustralya’daki bazı ailelerde totem farklılık gösterebilmektedir. Hayvanların

genellikle totem olarak seçilmesinde (kaplan, kuş, aslan, kurt vs.) onların tabiatüstü güçlerle ilintili olduğu fikri etkilidir. Bu noktada klan için totemden çok totemin insan tasavvurundaki mahiyeti kutsallık taşır.

Deli Dumrul ve Onun Kozmik Köprüsü'nde ise Bilgin Saydam'ın Deli Dumrul'un Bilinci adlı çalışmasına göndermede bulunan yazar, "metaforlar geçidi" (Savaş, 2022: 125) olarak değerlendirdiği köprünün bir düzeni simgelediği kanaatindedir. Deli Dumrul kozmik düzeni sağlayan bir muhafızdır ve çılgın Türk imgesinin bir prototipidir. Köroğlu'nda ve Ruh Adam'da Deli Dumrul'un izlerinin sürülebileceği bilgisi okurla paylaşılır.

Tasvir Yasağının Arkaik Kökenleri, önemli açıklamaların yer aldığı bir bölümdür. Sanatın bağlayıcı gücüne dikkat çekildikten sonra tasvirin aslında bir yansıma ifadesi olduğu ele alınır. Yansıma bilinçtir, yani arkaik insan için de bilinçlenmedir. -Narcissus kendi yansımını görmese ne kadar yakışıklı olduğunun bilincinde olmayacaktı- örneği üzerinden tasvir yasağının aslında bir tür bilinçlenmeyi önleme girişimi olduğu vurgulanır. Bu minvalde ayna ve su gibi yansıtıcı şeylerin tekensiz görülmesi de kaçınılmazdır. Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalındaki kraliçenin sihirli aynasının bu bağlamda değerlendirilebileceği üzerinde durulmuştur.

Var Olmayan Şey Hayal Edilemez başlıklı bölümde yapılan sorgulamalar neticesinde hiçlik veyahut yokluğun hayal edilemez olduğu kanısına varan yazar; rüya, masal, mitoloji ve hayalin varlık alanında olduğunu vurgular. Bütün bunlar bir hayal hazinesinden teşekkül etmiştir. Hayal hazinesinin teşekkülünü sağlayan şey de doyurulmayan temayüllerdir.

Geçmiş Zamanların Damgası I-II başlığını taşıyan bölümlerde mitlerin atalarımızdan bir miras olduğu hususuna parmak basılır. Mitler hem maddi hem de birer manevi miras niteliği taşımaktadır. Hurafelerin kökenleri buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Aslan Kuliyev'in Köpek Balıkları romanı, AndrzejZaniewski'nin Sıçan romanı, Abdürreşit İbrahim'in Mir'at adlı makalesi geçmiş zamanın izlerini sürmek için elverişli eserler olarak zikredilmiştir.

Korkularımız ve Seçilmişlik İnancı bahsinde her insanın yaşamında özel olma içgüdüsüne sahip olduğu ifade edilir. Toplumlar bazında da kolektif seçilmişlik söz konusudur. Türklerin turan ideali, Japonların ilk imparatoru JinmuTenno'nun tanrıça Ameterasu'nun soyundan geldiği inancı bu doğrultuda değerlendirilebilir.

Aynı Çanaktaki Külleri Eşelemek: Sanatın ve Mitlerin Varlık Alanı adlı bölümde yazarın üzerinde durduğu ilk nokta sanatın bir oyun olduğudur. Gerçek hayatın taklit edilmesi, kökeni çok eskiye dayanan bir alışkanlıktır. İkel insanların ateş etrafında oynamaları, sanatın temsilinin yani yaratıcılığın da başlangıcıdır. Bunun en güzel örneklerinden biri

Karagöz oyunudur. İnsanoğlunun ister ilkel olsun ister modern olsun değişmez tavırları aynı çanaktaki külleri eşelediğinin göstergesidir.

Yeraltı ve Karanlıklar Kralı başlığı altında kötülüğün mevcudiyetine değinen yazar, ilkel insanın volkanik hareketleri yeraltı tanrısına bağladığına dikkat çeker. Erlik hem kötülüğün temsilcisidir hem de yeraltı ile ilişkilidir. Depremi derinlikler kralı Erlik'in yerkabuğunu tekmeleyerek oluşturduğu inancına göndermede bulunulan bölümde "yerin dibine batasınca" ifadesi yine kötülük ile ilintili olarak verilmiştir.

Akvaryumun İçindeki İnsanlar ve Akvaryumun Dışındaki Tanrılar bahsinde tanrılardaki beşeri atılımlara işaret eden yazar, bu çerçeveden hareketle insanların duygu ve düşüncelerinin tanrısal özellikler taşıdığını kaydeder. Yunan mitolojisindeki tanrılar entrika, şehvet, hırs öfke vs. hususiyetleriyle bu duruma bir misaldir. Her şeyi kendisiyle kıyaslayan insanın hâliyle bütün varlıkları kendi akvaryumundan görmesi kaçınılmazdır.

Doğa, İnsan, Bilim Adamı, Bakışı ve Varlık Alanımız adlı bölümdeyse doğa ve insan ilişkisi sorgulanır. Doğa, insana afetler dolayısıyla (deprem, sel, hortum, tsunami...) zarar verir. İnsan ise doğada bir tahribat bırakarak işleyişi bozar. Doğa canlıdır, bunun yansımalarını mitoslarda fısıldamasından görmek mümkündür. O hâlde doğanın korunması gerekir. Bundan yola çıkılarak kamların ve bakışların doğanın bir parçası olduğu vurgulanır. Kamların kültüre yaslanırken, bakışların doğaya yaslandıklarına dikkat çekilir. Bu sebeple kamlar törenin koruyucusudur, bakışlar ise doğanın hizmetindedir.

Bitirirken başlığında sonuç bölümü verilmiştir. Mitlerin bir milletin zihniyetini, tepkilerini ve yapıtaşlarını temsil ettiğini söyleyen Metin Savaş, sanayi toplumları dâhil hiçbir toplumun kendi mitoslarından arınmadığının altını çizer. Mısır mitolojisi üzerinden bu görüşünü destekler. Nil yatağının Mısır'ı ikiye ayırması Mısır'ın "İki Ülke" olarak adlandırılmasını da beraberinde getirmiş Osiris ve Set'in mücadelesi aynı zamanda Mısır'ı tek çatı altında birleştirmenin de mücadelesi olmuştur.

Mitolojinin hayatı şekillendirmede ilkel insandan günümüze değin aktif bir rol üstlendiğini mitolojiyi yorumlarken aslında günümüz insanını yeniden ele aldığımızı söyleyen Metin Savaş, Umay Ana'nın Çalikuşları'nda mitleri bir romancı muhayyilesiyle değerlendirir. Özellikle Türk toplumunda anaerkilliğin hakim olduğuna daha sonrasında ataerkil sistemin öne çıktığına dikkat çeker. Umay Ana'nın kozmik kazanını kepçeyle karıştırmasıyla insanların dünyaya gelmesi, ateşin başında kadın şamanların koruyuculuk görevi üstlenmesi, ipliğin hayat ağacıyla kuş yuvasındaki çalı çırpıyla ve Büyük Ana'nın saç telleriyle ilintisi, hep kadınla yani Umay Ana ile özdeşleşir. İçinde yaşadığımız dünyadan farklı bir dünyaya ait oldukları için mitlerin anlatıldığı devreye "mitik evren" demeyi daha doğru bulan yazar, mitik evren kurulurken dişil olanın yani ana tanrıçanın

öncelikli olduğunun altını çizer. Bununla birlikte ataerkil yapıyı da Prometheus, Erlik, Er Sogotoh, Tepegöz, Deli Dumrul, Salur Kazan gibi kahramanlar vasıtasıyla çözümlenmiştir.

Sonuç olarak Metin Savaş, kitabına Umay Ana'nın Çalığışları Mitolojiyi Yorumlarken ismini vermiş ve içeriğin bir yorumlama mahiyetini taşıdığını bildirmiştir. Kitaptaki bölümlere bakıldığında mitolojinin ilkel insandan modern insana izlerini sürmek mümkündür. Yazarın mitosları yorumlarken serbest çağrışımlara sık sık başvurduğu görülür. Kelimelerin etimolojik bilgisinin verilmesi, deyimler, atasözleri ve günlük ifade kalıplarının mitolojiyle ilişkilendirilmesi bakımından okura ilginç bir pencere aralanır.

Esere dil ve üslup açısından yaklaşıldığında akıcı bir dil, sürükleyici bir anlatım hâkimdir. Bölüm başlıklarına bakıldığında her kısmın muntazam olarak sıralandığı her okumanın bir sonrakine hazırlık niteliğinde olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Birbiriyle ilintili konular art arda verilmiş böylelikle okurun tematik bir bütünlüğü yakalaması da kolaylaştırılmıştır. İlaveten eserin sonunda bir kaynakça bulunmamasına rağmen, Metin Savaş'ın peşinen mitolojiyi yorumlamak niyetinde olduğunu okura bildirmesine rağmen ele aldığı her konuda başvurduğu bütün kaynakları titizlikle dipnot düşmesi, eseri akademik okuma yapma hususunda başarılı kılan bir diğer unsurdur.

Öyle ki dipnotlardan mitoloji kaynakçası çıkarıp okuma yapmak mümkündür:

Erich Fromm'un Psikanaliz ve Din, Pierre Bovet'in Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi, Henri Bergson'un Ahlâk ile Dinin Kaynağı İLE Yaratıcı Tekâmül adlı eserleri, Hilmi Ziya Ülken'in Aşk Ahlâkı, Varlık ve Oluş kitapları, Hermann Comte de Kayserling'in Hayat Sanatı Hakkında, Takiyettin Mengüşoğlu'nun İnsan Felsefesi, Şemsettin Günaltay'ın İslam Öncesi Araplar ve Dinleri, Dinler Tarihi kitapları, Koysığara Salğaraulı'nın Dünyanın Her Yerinde İlk Ata'nın İzi Var, Steven Roger Fischer'in Dilin Tarihi, Cemalettin Yavuz'un Çuvaş Mitleri ve Efsaneleri, Bahaeddin Ögel'in Türk Mitolojisi, Mircea Eliade'nin Mitler Rüyalar ve Gizemler, Dinler Tarihine Giriş kitapları, James George Frazer'in Ateşin Kökenine Dair Mitler, Murat Uraz'ın Türk Mitolojisi, Mehmet Özbek'in Türklerin Dili, Sergen Çirkin'in Güney Sibirya Arkeolojisi, Guston Bachelard'ın Ateşin Tinçözümlemesi, Mekânın Poetikası kitapları, Yaşar Nuri Öztürk'ün Kötülük Toplumu, Şefik Can'ın Klasik Yunan Mitolojisi, Ümit Hasan'ın Eski Türk Toplumu Üzerine İncelemeler, Andrey Markoviç Sagalayev'in Ural-Altay Mitolojisinde Arketipler ve Semboller, Asif Hacılı'nın Rus Edebiyatında Kur'an-ı Kerim, Abdülkadir İnan'ın Tarihte ve Bugün Şamanizm, Fuzuli Bayat'ın Mitolojiye Giriş, Türk Kültüründe Kadın Şaman, Türk Mitolojik Sistemi kitapları Mümtaz Sarıçiçek'in Modern Kahramanın Mitolojik Yolculuğu, Akedil Toyşanulı'nın Türk-Moğol Mitolojisi, Özkul Çobanoğlu'nun Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları, Walter Krickeberg'in İnka ve Maya Efsaneleri, Zeki Velidi Togan'ın Oğuz Destanı-Reşideddin Oğuznamesi Tercüme ve Tahlili, Claude Lévi Strauss'un Günümüzde Totemizm, Hepimiz Yamyamız kitapları,

Richard Dawkins'in Tanrı Yanılgısı, Malinowski'nin İlkel Toplum, Sigmund Freud'un Dinin Kökenleri, Willie Thompson'un İnsanlık Tarihinin Dönüştürücü Güçleri gibi pek çok kaynağa başvurulması Umay Ana'nın Çalıkları Mitolojiyi Yorumlarken adlı eserin akademik bir hüviyet taşıdığına da göstergesidir.

Nihayetinde mitolojinin kendisi de bir yorumlama değil midir?

KAYNAKÇA

Eliade, Mircea (2003)**Dinler Tarihine Giriş**, (Çev. L.A. Özcan), Kabalcı Yay., İstanbul.

Savaş, Metin (2022),**Umay Ana'nın Çalıkları Mitolojiyi Yorumlarken**, Çolpan Kitap, Ankara.